

Pakkaamojen Laatutarha-ohjeisto

Versio 1.0 2008

Pakkaamoyrityksen Laatutarha-ohjeiston tarkoituksena on varmistaa puutarhakasvien hyvä laatu ja käyttöturvallisuus. Lisäksi tarkoituksena on vähentää ja ennaltaehkäistä henkilöstön työturvallisuusriskejä ja toiminnasta aiheutuvia ympäristöhaittoja.

Pakkaamoyrityksen Laatutarha-ohjeisto velvoittaa niitä toimijoita, jotka pakkaavat useiden viljelijöiden tuotteista. Vaatimukset koskevat tuoreena myytävien puutarhakasvien ja ruokaperunan pakkaamista ja välitystä.

Tummanharmaalla taustavärillä merkityt PAKOLLISET VAATIMUKSET on kaikkien pakkaamoyritysten täytettävä. SUOSITUKSET on merkitty vaaleanharmaalla taustavärillä ja niistä on täytettävä vapaavalintaisesti kymmenen (10) kappaletta.

	Vaatus tai suositus	Vaatimuksen tai suosituksen tarkennus	Taso
A1. Kuvaus yrityksestä, sen toiminnasta, laatupolitiikasta sekä omavalvonnasta Vaatumusten tarkoitus on antaa selkeä kuva yrityksen organisaatiosta, toimintaperiaatteista ja tuotteista.			
A1	<p>Yrityksen toiminnasta on kirjallinen esittely.</p> <p>Yrityksen toimitilat on hyväksytty elintarvikehuoneistoksi ja sillä on ajan tasalla oleva omavalvontasuunnitelma.</p>	<p>Seuraavat tiedot tulee löytyä kirjallisena:</p> <p>Yrityksen perustiedot:</p> <ul style="list-style-type: none"> • yrityksen virallinen nimi ja yhteystiedot • yritystunnus • omistussuhteet • yrityksen syntyhistoria • toiminta-ajatus • tavoitteet ja toimenpiteet hyvän tuotelaadun ylläpitämiseksi (laatupolitiikka) • liikevaihto <p>Henkilökunta</p> <ul style="list-style-type: none"> • vakituisen henkilökunnan määrä • sesonkityövoiman määrä • toiminnan eri vastuualueet ja niiden vastuuhenkilöt <p>Toiminta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tuotteet • tärkeimmät tuotantovaiheet (kuten taimikasvatus, viljely, sadonkorjuu, lajittelu, kuljetus, pakkaaminen, varastointi, myynti) • palvelut <p>Asiakkaat ja sopimukset:</p> <ul style="list-style-type: none"> • yrityksen kaikki sidosryhmät yhteystietoineen, erityisesti: tavarantoimittajat, asiakkaat, terveystarkastaja ja muut viranomaiset, tahot, joilta ostetaan palveluja • mitä sopimuksia on laadittu <p>Tuotantotilat: Pohjapiirroksesta tulee ilmetä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tuotevarasto(t), rakennusvuodet ja koot/tilavuudet • Pakkaamo(t), rakennusvuodet ja koot/tilavuudet • Pesutila(t), rakennusvuodet ja koot/tilavuudet • asemapiirros, josta selviää rakennusten ja peltojen sijainti ja ympäristö <p>Biosidien ym. vaarallisten kemikaalien käyttö ja säilytys</p> <p>Veden käyttö ja vesihuolto ja sen dokumentit</p> <p>Toiminnan kuvaus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • raaka-aineen vastaanotto, kuvaus askel askeleelta • miten varmistetaan ettei tuote-erään liity markkinarajoituksia • miten varmistetaan vastaanotetun raaka-aine-erän paino tai tilavuus • miten varmistetaan vaakojen oikea taaraus lavojen ja laatikoiden osalta	Pakollinen

Pakkaamojen Laatutarha-ohjeisto

Versio 1.0 2008

		<p>Tuotteet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tuotteet ja pakkauskoost • tiedot raaka-aineista • tiedot, joilla lähtevät tuotteet voidaan tunnistaa: tuote, määrä, pakkauskoost, toimituspäivä, tuotteen erätunniste tai pakkauspäivämäärä, määränpää tai ostaja. Toimitustiedot on säilytettävä vähintään kaksi vuotta tuotteiden toimituksesta. • tieto pakkausmateriaalien elintarvikekelvopuudesta • takaisinvetosuunnitelma <p>Laadun tarkkailu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pakkaamosta lähtevistä tuote-eristä otetaan säännöllisesti näytteitä, joiden makua, säilyvyyttä, laatuluokittelua ja pakkausmerkintöjen oikeellisuutta seurataan. laatupoikkeamien kirjaus kuormakirjaan tai vastaavaan <p>Työympäristön hygieeninen laatu</p> <ul style="list-style-type: none"> • veden laadun seuranta ja muut viralliset analyysitulokset • haittaeläinten torjunta • tilojen ja laitteiden puhtaanapito • laitteiden kunnossapito • jätehuolto • varastotilojen seuranta (tuotteet ja lämpötilat) • kuljetukset, niiden kesto ja lämpötilan seuranta <p>Työntekijöiden hygieniaosaamisen varmistaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • henkilökunnan perehdytys hygieenisiin työtapoihin • käsien pesu, työasut, vierasesineiden hallinta • valvonta • hygieniakoulutus: Työntekijöiden hygieniaosaaminen kartoitetaan säännöllisesti ja työntekijöille suunnitellaan työtehtävään sopivaa koulutusta. Yrityksessä pidetään luetteloa henkilökunnan suorittamista hygienia koulutuksista. <p>Riskien hallinta (kriittisten valvontapisteiden luettelo) Omaavonta-asiakirjojen seuranta, päivitys ja säilytys</p>	
A2	Yrityksestä on yleisesti nähtävillä oleva asemapiirros	<p>Asemapiirrokselta tulee selvitä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rakennusten sijainti • Alkusalustuskaluston, ensiapuvälineiden, sähköpääkytkimen sekä kokoontumispaikan sijainti • Poistumistiet rakennuksista • Mahdolliset muut pelastustoimelle oleelliset tiedot, kuten kasvinsuojeluainevaraston, polttoaine- ja kaasusäiliöiden sekä polttoainesäiliön sijainti 	<p>Pakollinen</p> <p>(osa yrityksen pelastussuunnitelmaa)</p>

B. Kasvien hankintatoiminta, käsittely, kauppakunnostus, varastointi ja toimittaminen

Vaatimusten tarkoituksena on varmistaa kasviserien saatavuus, jäljitettävyyden ja hyvä laatu myös pitkällä aikavälillä. Varmistetaan sopimustuottajien sitoutuminen Laatutarha-ohjeistoon. Tuontituotteita käsittelevissä yrityksissä varmistetaan tuote-erien erillään pito niin käsittelyssä kuin kirjanpidossa.

B1	Kasvien hankinta perustuu kirjallisiin viljelysopimuksiin. Raaka-aine on viljeltävä Laatutarha-ohjeistoa noudattaen.	Viljelysopimuksiin on kirjattu viljelijän velvollisuus noudattaa Laatutarha-ohjeistoa, osallistua itsearviointiin ja tilan auditointiin.	Pakollinen
B2	Laatutarha-ohjeiston noudattamista valvotaan.	Sopimustuottajien Laatutarha-ohjeiston noudattamista tulee valvoa Kotimaisten Kasvien ry:n hyväksymillä pistokkeenomaisilla auditoinneilla ja määräämin ehdoin.	Pakollinen
B3	Pakkaamo varmistaa viljelijältä, että tuote-erään ei liity markkinointirajoituksia.	Erityistä huomiota on kiinnitettävä tuote-eriin joita on käsitelty kasvinsuojeluaineilla joiden käyttöön liittyy varoaikoja. Tuote-erän turvallisuus varmistetaan tarvittaessa jäämäanalyysin.	Pakollinen
B4	Varmistetaan, etteivät ulkomaiset ja kotimaiset tuotteet pääse sekoittumaan	Ulkomaisten tuotteiden pakkaamiseen on erilliset pakkausmateriaalit. Tuontituotteiden pakkaamisesta on tehty henkilökunnalle erillinen ohjeistus, jonka avulla estetään pakkausmateriaalin sekoittuminen	Pakollinen käsiteltäessä tuontituotteita

Pakkaamojen Laatutarha-ohjeisto

Versio 1.0 2008

B5	Varmistetaan tuontituotteiden sisäisen jäljitettävyyden	Tuontituotteista tulee pitää kirjaa saapuneista ja myydyistä tuote-eristä siten, että jokaisen yksittäisen tuontituote-erän alkuperä ja määränpää on jäljitettävissä	Pakollinen käsiteltäessä tuontituotteita
B6	Yrityksellä on kannustinjärjestelmä jolla kannustetaan tuottamaan hyvälaatuisia tuotteita	Suositteluvia kannustinjärjestelmiä ovat että sopimusviljelijän saama hinta perustuu tuotteen laatuun	Suositus
B7	Pakkaamossa on ajan tasalla oleva varastokirjanpito.	Varastoon vietävän raaka-aine-erän tunnistetiedot vastaavat kirjanpidon tunnistetietoja. Kirjanpidosta selviää erät, määrät ja sijainti varastossa.	Pakollinen
B8	Syötävien tuotteiden käsittely sadonkorjuun jälkeen säteilyttämällä, kemikaaleilla ja vahoilla on kielletty.	Sadonkorjuun jälkeen tuotteita ei saa säteilyttää, käsitellä kemikaaleilla tai lisätä tuotteiden pintaan vahaa. Myös tuotteiden säilyvyyttä parantavat varaston ilmaan lisättävät kemikaalit ovat kiellettyjä lukuun ottamatta säätöilmavaraston CO ₂ ja N ₂ .	Pakollinen
B9	Jos ruokaperuna pakataan väritunnistepakkauksiin, selvitetään perunaerän ominaisuudet käytösuositusten määrittämiseksi.	Määrittäminen joko keittokokeella tai tarkkelyspitoisuusmittauksella. Määrittysten tulokset säilytetään.	Pakollinen
B10	Tuotteiden kauppakunnostuksessa ja lajittelussa noudatetaan kaupan edellyttämiä kasvien laatuvaatimuksia.	Tuotteet on kauppakunnostettava ja lajiteltava asiakkaan ja pakkaamon tekemän sopimuksen mukaisesti.	Pakollinen
B11	Tuote-erän pakkausajankohta merkitään tukkupakkauksiin.	Pakkausajankohta merkitään päivän järjestysnumerolla vuoden alusta laskien tai päivämäärällä.	Pakollinen
B12	Tarvittaessa tuotteet jäädytetään pakkaamoyrityksessä ennen niiden toimittamista asiakkaalle	Pakkaamo ja sen asiakas sopivat keskenään tuotteiden jäädyttämisestä ja erityistoimenpiteistä toimituksissa.	Pakollinen
B13	Pakkaamosta lähtevien erien kuljetuslämpötila on ko. tuotteille sopiva.	Pakkaamo sopii tuotteiden kuljetuksia tilatessaan sopivista kuljetusolosuhteista.	Pakollinen
B14	Kuljetuksissa minimoidaan tuotelaatua huonontavat tekijät.	Kuljetuksessa pidetään erillään paljon etyleeniä tuottavat tai voimakkaasti tuoksuvat tuotteet.	Suositus
B15	Tuotteet toimitetaan mahdollisimman pian pakkaamisen jälkeen.	Pakkaamossa on menettely, jolla varmistetaan, että tuotteen pakkaamisen ja lähetyksen välinen aika on mahdollisimman lyhyt.	Suositus
B16	Pakkaamossa käydään läpi tuotteisiin liittyvät ulkopuolisten tahojen lähettämät näytteenottotulokset.	Laatutarkastusten ja jäämävalvonnan tulokset (ainakin Kotimaisten Kasvien, Tullilaboratorion ja Elintarviketurvallisuusviraston tulokset) kerätään. Pakkaamoon saapuneet tulokset annetaan myös viljelijälle.	Pakollinen
B17	Peitattua siementä käsitellään siten, että vältetään kemikaalikontaminaation vaara.	<ul style="list-style-type: none"> Peitattun perunan siemenen säilytykseen käytetään tähän tarkoitukseen merkattuja puulaatikoita. Peitattun siemenen säilytyksessä käytetyt suursäkit ovat ongelmajätettä Peitattua perunan siementä ja ruokaperunaa ei pidetä samoissa tiloissa. 	Pakollinen

C. Ympäristövaikutukset

Yrityksen toiminnasta aiheutuvat ympäristöhaitat on tunnistettava ja suunniteltava toimenpiteet niiden vähentämiseksi.

C1	Lajittelussa syntyvä kasvi- ja multajäte käsitellään siten, etteivät vapautuvat ravinteet valu vesistöihin tai pohjaveteen. Mikäli tauti- ja tuholaisriskiä ei ole, voidaan kasvi- ja multajäte käyttää maanparannukseen.	<ul style="list-style-type: none"> Kompostia ei saa perustaa vedenhankinnan kannalta merkittävälle pohjavesialueelle eikä vesistön välittömään läheisyyteen. Kompostiaumat muotoillaan mahdollisimman jyrkkäreunaisiksi, jotta sadevesi pääsee mahdollisimman vähän huuhtelevaan aumaan. Jälkikypsyysvaiheessa oleva auma suositellaan peitettäväksi muovilla tai turvekerroksella. 	Pakollinen
C2	Yrityksessä on kirjallinen toimintaohje ympäristövaikutusten minimoimiseksi mahdollisen onnettomuuden tapahduttua.		Pakollinen
C3	Maanalaisten öljysäiliöiden kunto tarkastetaan säännöllisesti.	<ul style="list-style-type: none"> Koskee niin teräs- kuin lasikuituisiakin säiliöitä. Vaatus on lakisäätöinen tärkeillä pohjavesialueilla. 	Pakollinen tärkeillä poh-

Pakkaamojen Laatutarha-ohjeisto

Versio 1.0 2008

		<ul style="list-style-type: none"> Yrityksen on pidettävä huolta, että säiliöt tarkastetaan ajallaan. 	javesi-alueilla
C4	Yrityksessä huolehditaan siitä, että polttoainetta ei pääse valumaan maahan maanpäällisistä polttoainesäiliöistä.	<ul style="list-style-type: none"> Yli 30 vuotta vanhat maanpäälliset säiliöt uusitaan. Polttoainesäiliöt sijoitetaan vallitilaan tai suoja-altaan sisälle. Säiliö varustetaan laponestolla, joka estää polttoainesäiliön tyhjentymisen, vaikka tankkauspistooli putoaa maahan. Säiliö varustetaan törmäyesteillä. 	Suositus
C5	Pakkaamoyrityksen lämpökeskus huolletaan säännöllisesti, jotta kattilalaitoksen energiahyötysuhde on mahdollisimman hyvä ja päästöt mahdollisimman pienet.	<ul style="list-style-type: none"> Kattilan savukaasuja tarkkaillaan ja kattilan tulipesä ja savukanavat nuohotaan säännöllisesti. Öljypolttimien suuttimet vaihdetaan säännöllisesti, jolloin öljyn sisältämä energia saadaan mahdollisimman hyvin hyödynnettyä. 	Pakollinen
C6	Pakkaamossa käytetään vettä säästävää tekniikkaa.	Käytössä on vähän vettä käyttäviä laitteita tai veden kierrätys.	Suositus
C7	Yrityksessä kerätään ja seurataan ympäristön kannalta tärkeitä tunnuslukuja.	Suositteluvia tunnuslukuja ovat veden, sähkön, dieselöljyn, polttoöljyn ja kemikaalien kulutus sekä jätteiden määrä.	Suositus
C8	Yrityksen ympäristövaikutukset on selvitetty.	Yrityksessä on eritelty: <ul style="list-style-type: none"> sen toiminnasta aiheutuvien päästöjen määrä ja laatu ilmaan, veteen ja maahan sekä kierrätykseen, kaatopaikalle ja ongelmajätelaitokseen menevien jätteiden määrä ja laatu. 	Suositus
C9	Yrityksen toimintaa kehitetään ympäristökuormituksen vähentämiseksi.	Yrityksessä on selkeät tavoitteet ympäristökuormituksen vähentämiseksi ja tavoitteiden toteutumista myös seurataan.	Suositus
C10	Yrityksen lämpöenergian lähteenä on kotimaista uusiutuvaa polttoainetta tai teollisuuden ylijäämäenergiaa.	Kotimaisia uusiutuvia polttoaineita ovat: hake, turve, puubriketti, puupelletti, peltobiomassa, rakennusteollisuuden kierrätyspuuhake tai teollisuuden käsittelemätön puuhake.	Suositus
C11	Tuotteet jäädytetään ja varastoidaan mahdollisimman energiatehokkaasti.	Tuotteiden varastoinnissa käytetään hyväksi energiatehokasta tekniikkaa kuten esimerkiksi ulkoilman alhaista lämpötilaa hyödyntävää jäähdystekniikkaa, riittävää lämpöeristystä ja lauhdelämmön talteenottoa.	Suositus

D. Työturvallisuuden hallinta.

Vaatimusten tarkoituksena on, että yritys tunnistaa työpaikan vaaratekijät, varautuu riskien varalta ja varmistaa henkilöstölleen turvallisen, työkykyä ylläpitävän työympäristön.

D1	Yrityksellä on ajan tasalla oleva työsuojelun toimintaohjelma josta ilmenee: <ul style="list-style-type: none"> Työsuojeluvastuun jakautuminen Työsuojeluorganisaatio Työterveyshuollon järjestämistapa ja sisältö Yrityksen sisäiset turvallisuusohjeet Yrityksen turvallisuudesta vastaavat henkilöt Työympäristö, työolot ja työturvallisuusriskit Työolojen seurantakohteet Miten työsuojeluasioita otetaan huomioon yrityksen suunnittelu-, kehittämis-, ja hankinta-toiminnassa, henkilöstön perehdyttämisessä sekä tiedottamisessa ja koulutuksessa 	Yrityksen sisäiset turvallisuusohjeet tulee olla yleisesti nähtävillä ja kielellä jota henkilökunta ymmärtää. Hätätילוhjeistus sisältää ohjeet siitä, miten yrityksessä toimitaan tulipalon, onnettomuuden tai tapaturman sattuessa. Ensiapuvälineistö ja alkusammutuskalusto tulee olla selkeästi merkittyjä ja ne oltava helposti saavutettavissa. Poistumisteiden tulee olla esteettömiä. Työympäristön kuvauksessa ja kehittämistarpeiden (turvallisuusriskien) arvioinnissa selvitetään työskentelyolot ja niihin liittyvät vaaratekijät, työolosuhteet, työtilat, sekä työkykyä ylläpitävä toiminta. Vaarallisiin töihin tulee hankkia tarvittavat henkilönsuojaimet ja laatia tarvittavat työohjeet. Meluisaan, pölyiseen, likaiseen, märkään yms. työhön tulee työntekijöiden saatavilla olla tarvittavia suojavaatteita ja -jalkineita sekä suojaimia. Jos melu ylittää yli 85 desibeliä, varoitetaan melusta varoitusmerkillä ja vaaditaan työntekijää käyttämään kuulosuojaimia. Työolojen seurantakohteita ovat esim: sairauspoissaolot, työtapaturmat, läheltä piti -tapaukset, fyysinen ja psyykinen	Pakollinen
----	--	---	------------

Pakkaamojen Laatutarha-ohjeisto

Versio 1.0 2008

		kuormittuminen, työilmapiiiri, sekä työkyvyn arviointi. Työsuojeluasioiden huomioonottaminen yrityksen toiminnassa edellyttää ainakin seuraavaa: <ul style="list-style-type: none"> • Uusi tai tilapäinen työntekijä perehdytetään työhönsä, työpaikan olosuhteisiin, työ- ja tuotantomenetelmiin, työvälineisiin ja suojaimiin sekä niiden oikeaan käyttöön. • Perehdytyksestä laaditaan kirjallinen raportti, jonka työntekijä allekirjoittaa. • Tapaturmista ja läheltä piti -tilanteista otetaan opiksi. Suunnitellaan toimenpiteet vaaratilanteiden välttämiseksi ja toimitaan suunnitelman mukaan. Yrityksessä kannustetaan työntekijöitä osallistumaan työturvallisuutta lisäävään ideointiin ja toimiin. 	
D2	Yritys ja työntekijä solmivat kirjallisen työsopimuksen, jonka molemmat allekirjoittavat ja josta kopia jää kummallekin osapuolelle.	Jokaisella työntekijällä on kirjallinen työsopimus, jossa josta selviää työtehtävä, palkka ja vähimmäistyöaika.	Pakollinen
D3	Työtehtäviä jaettaessa otetaan huomioon erityisryhmät.	Alle 18-vuotiaan työntekijän kohdalla on noudatettava lakia nuorista työntekijöistä.	Pakollinen
D4	Erittäin pölyävissä työpisteissä huolehditaan pölyn poistosta.	Multaisten tuotteiden käsittelyssä syntyvä pöly ja mikrobit ja poistetaan ilmasta teknisin keinoin.	Pakollinen
D5	Varmistetaan että pakkaamo yrityksessä käytettävät koneet, laitteet ja mittarit ovat toimintakunnossa, turvallisia ja oikein säädettyjä.	<ul style="list-style-type: none"> • Tuote- ja työturvallisuuden kannalta keskeisille koneille, laitteille, mittareille ja antureille tehdään säännöllinen huolto sekä kalibrointi, josta pidetään kirjaa. • Huollon yhteydessä tarkistetaan, että suojalaitteet ovat kunnossa ja paikalla. • Vaakoja kalibroidaan vähintään kahdesti vuodessa. • Kirjanpitoa säilytetään vähintään kaksi vuotta. • Vaaralliset koneet merkitään varoituskyltillä. 	Pakollinen (osa omavalvontasuunnitelmaa ja työsuojelun toimintaohjelmaa)
D6	Pakkaamo yrityksen henkilökunnalla on valmiuksia tapaturmatilanteisiin.	Ainakin osalle pakkaamo yrityksen henkilöstöstä hankitaan tarvittavat ensiaputaidot.	Suositus
D7	Pakkaamo yritys majoittaa työntekijänsä	Jos pakkaamo yritys majoittaa työntekijöitä, on majoitustilojen oltava kohtuullisen matkan päässä ja varustettu riittäväillä peseytymis- ja kuivatusmahdollisuuksilla.	Suositus

E. Pakkaamo yrityksen järjestelmällinen kehittäminen

Yrityksissä tehdään järjestelmällistä laatutyötä, jonka periaatteina ovat muun muassa oman toiminnan säännöllinen arviointi, palautteen keruu ja käsittely, virheistä oppiminen ja tuotannon jatkuva kehittäminen.

E1	Pakkaamo yrityksessä on määritelty toiminnan pitkän aikavälin tavoitteet.	Yrityksessä on mietitty toimenpiteet, joiden avulla tavoitteet saavutetaan. Tavoitteiden täyttymistä seurataan säännöllisesti.	Suositus
E2	Asiakaspalautteiden läpikäynnille on oma käytäntö.	Asiakaspalautteeseen reagoidaan välittömästi. Kertyneet palautteet kirjataan ja ne käydään läpi, jotta palautteissa ilmenneiden virheiden ja ongelmien toistuminen voidaan estää. Reklamaatioihin liittyneet korjaavat toimenpiteet kirjataan.	Pakollinen
E3	Pakkaamon asiakkaista ja heidän tarpeistaan kerätään tietoa ja saatua informaatiota käytetään yrityksen kehittämisessä.	Asiakkaista kerätään tietoa, jonka avulla yrityksen toimintaa kehitetään. Käyttökelpoisia tietoja ovat: asiakastyytyväisyys, asiakkaiden toiveet ja tarpeet, asiakaskohtaiset kate- ja myyntimäärät sekä uudet asiakaskontaktit.	Suositus
E4	Tapahtuneet virheet käydään läpi ja niiden toistuminen pyritään estämään.	Yrityksessä syntyneet taloudellista tai aineellista menetystä aiheuttaneet vahingot, unohtamiset, laiminlyönnit, väärinkäsitketykset ym. sekaannukset ja erehdykset sekä työntekijöiltä saadut ehdotukset toiminnan parantamiseksi kirjataan ja läpikäydään, jotta ongelmien ja vahinkojen esiintymistä voitaisiin ennaltaehkäistä ja niiden toistuminen estää.	Pakollinen
E5	Pakkaamon toimintaa arvioidaan säännöllisin väliajoin.	Pakkaamon toimintaa arvioidaan kerättyjen tunnuslukujen avulla. Saatua tietoa käytetään yrityksen toiminnan suunnittelussa, ohjauksessa ja kehittämisessä. Mitattavia asioita voivat olla esimerkiksi: asiakastyytyväisyys, myynti ja kate/asiakas,	Suositus

Pakkaamojen Laatutarha-ohjeisto

Versio 1.0 2008

		myynnin kehittyminen, työhyvinvointi ja tyytyväisyys, sairauspoissaolot, työajankäyttö ja ylitöiden määrä ja hävikki.	
E6	Pakkaamon taloutta seurataan säännöllisesti.	Yritykseen on luotu käytäntö, jonka mukaisesti yrityksen taloudellista tilannetta ja sen muutoksia arvioidaan säännöllisesti. Arviointi voidaan perustaa esimerkiksi kirjanpidon kuukausiraportteihin (suoriteperusteinen), kassavirtalaskelmaan (maksuperusteinen) sekä ennen tilikauden alkua laadittuun budjettiin, jota voidaan päivittää tilikauden edetessä. Talouden kehitystä verrataan budjettiin ja vastaavan ajankohdan tilanteeseen aiemmilla tilikausilla. Vertailuun valitaan muutamia sopivaksi katsottuja tunnuslukuja. Oleellista on, että valittujen mittareiden joukossa olisi sekä liiketoiminnan kannattavuutta että yrityksen vakavaraisuutta ja maksuvalmiutta kuvaavia tunnuslukuja.	Suositus
E7	Yrittäjä kasvattaa ammattitaitoaan jatkuvalla kouluttautumisella.	Tietämystä ja osaamista pidetään yllä ja parannetaan erilaisissa koulutustapahtumissa, seuraamalla alan julkaisuja sekä osallistumalla opintomatkoihin.	Suositus
E8	Työntekijöiden ammattitaitoa ylläpidetään ja osaamista parannetaan.	Työntekijöiden osaaminen kartoitetaan säännöllisesti ja työntekijöille suunnitellaan työtehtävään sopivaa koulutusta. Yrityksissä pidetään luetteloa henkilökunnan suorittamista kaikista koulutuksista.	Suositus
E9	Työntekijät otetaan mukaan yrityksen kehittämiseen.	Työntekijöitä kannustetaan tekemään aloitteita ja ideoimaan ehdotuksia yrityksen toiminnan parantamiseksi.	Suositus